

Τῆς Κας ΣΟΦΙΑΣ Κ. ΣΠΑΝΟΥΔΗ

ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ ΤΟΥ ΠΙΑΝΟΥ

Τὸ πέρασμα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ πιανίστα Βίλελμ Κέμπερ, ποῦ σημεῖωσε θριαμβευτικῆς ἐπιτυχίας ἐπὶ δύο ρεσιτάλ του καὶ ἐπὶ συμφωνικῆ συναυλίας, μᾶς ἔφερε ἀνδρομικτὰ στοὺς δοξασιμένους καιροὺς τῶν «βασιλέων τοῦ πιάνου» ποῦ κυριζοῦσαν ἄλλοτε μὲ τὴν κομοκρατορία τοῦ καὶ φωτίζαν μὲ φλογερῆς ἀναλαμπῆς μετεώρων τοὺς καλλιτεχνικοὺς οὐρανοὺς τῆς ἐποχῆς τους. Οἱ μεγάλοι παῖδες τῆς γιγαντιαίας μετὰπονεβερκῆς ἐποχῆς, ὁ Τέρνερ, ὁ Χούβελ, ὁ Κέσλερ, ὁ Φήλντ, ὁ Μόσελερ, μόρφωσαν τεχνικῶς καὶ μουσικῶς τοὺς μεγαλοφυεῖς πιανίστες τοῦ ρομαντικοῦ αἰῶνος, ποῦ ἀναδημιούργησαν ἐπάνω ἐπὶ ἐξελιγμένα «πιάνο κονσέρτου» ἄλλους τοὺς μεγαλόκοσμοις τῆς μουσικῆς. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πρώτους ρομαντικοὺς κατακτητὰς τοῦ πιάνου, ὁ Σίγμουρντ Τάλμπεργκ, σύγχρονος τοῦ Λιστ καὶ ἄντιπαλός του, ἐπὶ κράτος τῆς ἀστραφτερῆς βελιτεχνίας, προκάλεσε τὴ γενικὴ κατὰπληξί καὶ τὸν ἐνθουσιασμό ἐπὶς περιόδους τοῦ ὅλη τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν. Ὁ Τάλμπεργκ, φανερώσει πρώτος μὲ τὸ παιζιμό του τὴν διαβαθμίσει καὶ τὴν διαφορῆς στοὺς χρωματισμοὺς τῆς ἰσχυρότητας, καὶ ἠχηματικῶς τὸν κόσμο μὲ τὸ χάρισμα ποῦ εἶχε νὰ «τραγουδᾷ» μὲ τὰ δάκτυλά του ἐπὶ τὸ πιάνο μὲ ἀνάγλυψη πλαστικότητα καὶ μεταβολικὴ συγκίνησι τὸς μελωδίας, ἐνῶ ἐπὶ καθαρῶς πιανιστικὰ μέρη τῆς εὐλυγισίας καὶ ἡ δυνάμεις τῶν χερῶν του προσέδιδαν ἕνα συμφωνικὸ μέγαλειο. Οἱ μουσικογράφοι τῆς ἐποχῆς ἐξείρισαν μὲ ἔμπνευσμένα λόγια τῆς ὥρας ἐσοριστῆ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ καλλιτέχνη, ποῦ μετέβαλλε τὸ πιάνο ἐπὶ ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο, μὲ βαθειὰ παλλόμενες ἀνθρώπινες, ἀλλὰ καὶ αἰθέρεις ἀγγελικῆς φωνῆς.

Ὁ Καλκμπρένερ, σύγχρονος του καὶ πολέμιος τοῦ Λιστ, τοῦ ὁποίου ἐβλεπε μὲ φόβο τὸ ἄστρο ν' ἀνατέλλῃ, ἦταν πρὶν ἀπ' ὅλα, ἕνας καταπληκτικὸς βιρτουόζος, ἕνας πιανίστας-εμπροσθοῦρος, ἀξιὸς νὰ συναρπάζῃ καὶ νὰ θαυμάζῃ μὲ τῆς χειμαρρῶδεις ἐπιλάσεις τῶν *octaves*, τῶν *arpeggios* καὶ τῶν βροντερῶν ἀκκόρντων, ποῦ ὄργανοι μὲ φωτιῆς καὶ σιπῆς τὸ πιάνο. Καὶ οἱ δύο βίαιος αὐτοὶ «βασιλεῖς» τοῦ πιάνου, ἀναγκάσθηκαν νὰ ὑποκύψουν ἐμπρὸς ἐπὶ τῆς μεγαλοφυίας τοῦ Λιστ καὶ νὰ παραδῶσαν ἐπὶ αὐτὸν τὰ σκήπτρα τοῦ πιανιστικοῦ κράτους.

Ἡ τέχνη τοῦ Λιστ ἐπὶ τὸ πιάνο ἔθεσσε ἐπὶ σὺνολο τοῦ πιάνου, ὅπως καὶ ἄλλῃ τῆς ζωῆς του. Περνοῦσε ἐπὶ ἡρωϊκῶς κατακτητῆς μῆσα ἐπὶ τοὺς ἀνθοστρωμένους δρόμους τῆς ζωῆς, σέρνοντας ὑποτακτικὸς ἐπὶ ὅρα τῆς τέχνης του, πρὶν κληθεῖς, βασιλεῖς, φιλοσόφους, γυναῖκες τοῦ πνεύματος, τῆς ὁμορφίας καὶ τῆς ἀγάπης, ἄλλους τοὺς καλλιτέχνες τῆς ἐποχῆς τοῦ χωρὶς διακρίσει καὶ πλῆθι ἀνθρώπων μαγεμένα. Παιδιάκι θαυματουργικὸ μὲ τὰ βοστρυχωτὰ μαλλιά καὶ τ' ἀσπρὰ μῆλα, — νέος προφήτης ἰδεολογίας μὲ τὴν ὥρα καὶ τὸ σύμβολο του, καὶ τὸ λιγερὸ ἀνάστημα — ἀράσιος ἄνδρας κατακτητικὸς ποῦ γονάτιζαν ὄλοι ἐμπρὸς ἐπὶ τὴν δύναμίν του — γέροντας

τιμημένος ἀπὸ τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς ἱσχυροὺς τῆς γῆς, ποῦ νῦν ἔστιν ἐπὶ χρόνια τοῦ δοξασιμένου ἡλιοβασιλέματος τὸ ἱερατικὸ σχῆμα ἐπὶ ἕνα κορφομα τοῦ ἰδεολογιστοῦ τῆς ζωῆς του, ὁ Λιστ ἐτάθηκε πάντα ὁ μεγάλος ρωμαντικὸς ἦθος τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ αἰσθηματος, ὁ ἀφῶνος καὶ ὑγιεινὸς ἱππότης τῆς τέχνης. Ἦταν ὁ πιανιστικὸς κολοσσὸς τῆς δυνάμεως, τῆς λάμψεως καὶ τοῦ μεγαλείου καὶ μαζῆ ἕνας ἀπὸ τοὺς βαθυτέρους μουσικοὺς στοιχαστῆς ὄλων τῶν ἐποχῶν. Ἦταν ἕνας περιλάμπρος ἐξωτερικῶς διακοσμητῆς, καὶ μαζῆ ἕνας ἐσωτερικῶς ποιητῆς τῶν ἐνδομύχων ψυχικῶν κόσμων. Ἐνας μεγαλοφυεῖς πλάνης τῆς Τέχνης, καὶ μαζῆ ἕνας δραματικῆς καὶ ἕνας μουσικῶς προφήτης. Στὸς κόσμοις τοῦ πιάνου ποῦ δημιουργεῖ ὁ ἴδιος, ἀπομονώσεται ἐπὶ μίαν ἀπροσπέλαστὴ κορυφῆ. Γύρω του συγκεντρώνονται διαρκῶς γιὰ νὰ πάρουν μιά ζωτικὴ σιπῆ τῆς μεγαλοφυίας του, ὁ ἐλαφρικῶς προικόμενοι μουσικοὶ νέοι τῆς ἐποχῆς του, ποῦ ἀναδελιχθηκαν μὲ τὸν καιρὸ διάσημοι πιανιστές : ὁ Χάνς φὸν Μπύλορ, ὁ Τάουσιχ, ὁ Ράφφ, ὁ Ζάουερ, ὁ ντ' Ἀλμπέρ, ἡ Σοφία Μέντερ, ὁ Σιλότι, ὁ Σγκαμπάττι, ὁ Λαυτίν, ὁ Ροζεντάλ, ὁ Νικίτς, ὁ Στάβενχάγκεν, ὁ Κλίντφορτ, ὁ Ραϊζένδουερ καὶ ἄλλοι, ποῦ συναποτελοῦσαν γύρω του ἕνα φλογισμένο κύκλο μουσικῆς λατρείας καὶ ἐνθουσιασμοῦ, ἐπὶ τὴν καλλιτεχνικὴν πόλιν τοῦ Βάιμπερ, τῆς δοξασιμένης μὲ τ' ὄνομά του.

Σύγχρονα μὲ τὸν Λιστ, ζῶσει καὶ ἔλαμπε μὲ μίαν ἀπόκοσμη μελιχρὴ φεγγαβολή, ἕνας ἄλλος ὑγιεινὸς κατακτητῆς τοῦ πιάνου, ὁ Φρειδερίκος Σοπέν. Ὁ Σοπέν εἶναι ὁ μεγάλος λυρικός ποιητῆς τοῦ πιάνου ὁ Μπάβρον τοῦ πιάνου. Αὐτός, ὁ πονεμένος λυριστῆς μὲ τὰ γλωσσὰ, τὰ σκιώδη χέρια, ἐμπνοῶσε μὲ τὸ πιάνο ἄλλους τοὺς μικρόκοσμοις καὶ τοὺς μεγαλόκοσμοις τῆς Μουσικῆς. Φανερώσει ὄραστα ὄραματα, καὶ θέσει μελαγχολίας, καὶ μαγεμένους παραδίστους, ποῦ κατοικοῦσαν μονήρεις θλιμμένους ψυχῆς. Τὸ παιζιμό του ἦτον μιά πονεμένη χιμαιρά, ποῦ οὐποσοῦς διαρκῶς τὰ χέρια τῆς ὀ ἄρμονικὰ συμπλέγματα ἔθεσσαν ἐπὶ κάλλος. Μὰ ἦταν καὶ στιγμῆς, ποῦ τὰ σκιώδη χέρια του ὄργανοι τὸ πιάνο μὲ τὴν μεγάλην πατριωτικὴν φλόγα, μὲ τὴν πολυμήχανη ὀρμη καὶ τὴν ἡρωϊκὴ θέλησι ἐπὶ δυνάτου κατακτητῆ ποῦ φανερώνασι στοὺς δημιουργικὸς ρυθμοὺς του. Ὁ Σοπέν ἀνακαινίζει ἄλλῃ τὴν τεχνικὴν τοῦ πιάνου. Στὸ κάθε δάκτυλο προσβῆσι μιά δικὴ του ἀτομικότητα. Στὸ ἄριστερόν χέρι ἱμμιότετα ἐπισηματικὸτατο ρόλο. Ἐφεύρισκε διαρκῶς νέους συνδιασμοὺς νέες ἀποκαλυπτικῆς φόρμες, νέες πρωτόφαντες μονοφωνίας, καὶ ἔκμεταλλεῖται τὰ δύο πεντάλι μὲ καταπληκτικὸς τρόπος. Ὁ Λιστ εἶναι ἕνας ὑπεράνθρωπος. Ὁ Σοπέν εἶναι ἕνας ἀνθρώπος — σὺμβολο, ποῦ ἀποθεῖται μὲ τὴν μουσικὴν τοῦ τὴν ἀνθρώπινην ὄδον. Πῶθ ἔθνη, τραγουδεῖ ὀνειρεῖται, πᾶσαι, κηρύττει ἐπάνω ἐπὶ τὸ πιάνο τὰ φλογεθὰ κηρύγματά του, ποῦ σκορπίζει μὲ τῆς κλειδάεις τῶν ἐρωτοπαθῶν τραγουδιῶν τοῦ ὑπερούσιου θλιμμένους ἀκτίβεις. «Ὁ Σοπέν ἀνήκει ἐπὶ ὅλα τὰ ἔθνη — γράφει ὁ Χάτιν. — Εἶναι Πολωνὸς ἐπὶ τὴν ψυχῆ, Γερ-

μανός στην τέχνη και στη σοφία, 'Ιταλός στη ποίηση, Γάλλος στην εруβμια και την αναφερωμένη χάρη.

Τρεις μεγάλοι μουσικοί συνθέτες της ρομαντικής εποχής, ο Μέντελσον, ο Σούμαν και ο Μπράμς αγάπησαν με πάθος το πιάνο, και σημείωσαν σταθμούς στην εκτέλεσή του. 'Ο Μέντελσον δάκρυθηκε ως μεγάλος πιανίστας και μεγαλοφυής αυτοσχέδιαστής, γεμάτος αγνότητα, εγύμνια, πλαστική έκφραση, έξαρσι και μεγαλείο. 'Ο Σούμαν αναγκάστηκε πολύ νωρίς να εγκαταλείψη το πιανιστικό το στάδιο, γιατί έπαθε μίαν αντίληψη ελάρθρωση στο τέταρτο δάκτυλο από την πολύωρη κι' έντατική μελέτη. Μά ο πιανιστικός του συνθέσις άποκαλόουην νέες φλέβες του μεταλλίου των λυρικών συγκινήσεων στον καταπληκτικό κόσμο της εποχής του. Δημιουργούην νέες άγνωστες φρικασίες. Το ίδιο συμβαίνει και με τίς συνθέσεις του Μπράμς που τίς έπαιζε ο ίδιος. 'Ο Σούμαν εζείρει το παίξιμο του Μπράμς με έμπνευσεμένα λόγια: «Με το παίξιμο του Μπράμς άνοιγούην και κλείνουν κάθε στιγμή μαγεμένοι κύκλοι δραματισμών θεσπέσιων... Τραβά άκάθεκτα την κάθε ψυχή μέσα σ' αυτούς τους κύκλους...»

Τρεις μεγαλοφυείς βιρτουόζοι του πιάνου, άλλα και βαθυστόχαστοι μουσικοί συγχρόνως, λάμπρυναν την εποχήν τους μ' έξαιρετική αγωγή: ο 'Αντον Ρουμπινιστάιν, ο Χάνς φόν Μπόλοβ, ο Κάρλ Τάουζιχ.

'Ο Λιστ ήταν ένας άετός, ο Ρουμπινιστάιν ένα Λεοντάρι, μούλεγαν οι καθηγητάι μου στη Δρέσδη. 'Ήταν το δεύτερο θάυμα του πιάνου. Το παίξιμό του, κεραινοβόλο και μαζί φάνταστα θαυπευτικό, βαθυστόχαστο και τρυφερό, γιγάντιο κι ανάλαφρο, συγκλονιστικό και γαλήνιο, συγκέντρωνε όλες τίς αντίνομίες.

«Βρυχάται σαν λεοντάρι επάνω στο πιάνο, έγραφε γι' αυτόν ο Λιστ, και πετά ανάλαφρα τραγευδούδων σαν άηδών...»

'Ο Ρουμπινιστάιν σήκωνε θύελλες ένθουσιασμού στις μουσικές περιόδους του. 'Η παγκόσμια δόξα του δημιουγούσε γύρω του ένα πλήθος έχθρους και προκαλοους διαρκώς έπιθέσις. 'Εκείνος βισκέδαζε μ' αυτές κι' έλεγε χαριεντιζόμενος:

«Οι 'Εβραίοι με μισούν ως Χριστιανό, οι Χριστιανοί με μισούν ως 'Εβραίο. Οι Ρώσοι με θεωρούν Γερμανό, οι Γερμανοί με θεωρούν Ρώσο, οι συνθέτες με βρίζουν ως πιανίστα, και οι πιανίστες ως συνθέτη.»

'Ο Κάρλ Τάουζιχ, ο άγαπημένος μαθητής του Λιστ ήταν ένα φαινόμενο πιανιστικό άσύγκριτης δεξιότητάς, θαυμαστής ήχητικότητας, δυναμικής και συναρπαστικής γοητείας. 'Ο Χάνς φόν Μπόλοβ ήταν λιγώτερο βιρτουόζος, άλλα άσύγκριτος μουσικός έρμηνευτής, Μπετοβιστιοτής δρκσιμένος θεματοφύλακας και διαγελικός της έρρης Μπετοβενικής παρακαταθήκης, μένει ως σήμερα ο βαθύτερος κι' αίσθαντικότερος σχολιαστής του Διδασκάλου με τήν νημιόμοιες έκδόσεις του.

Στής καλλιτεχνικές άναμνήσεις της νεότητός μου την πρώτη θέα κατέχει ο Φερρουάιν Μπουζόνι. Ετόχησα να τον γνωρίσω προσωπικά στη Δρέσδη όπως και τον Παδερέφσκυ, τον Ζάουερ, και την Καρρένιο. 'Ο Μπουζόνι ήταν 'Ιταλός, και ζούσε διαρκώς στη Γερμανία, όπου τον θεωρούσαν μεγαλοφυία που υπερακόνητιζε τα όνομα του πιάνου, υπερθεματίζε τα κείμενα και τίς φόρμες των μεγάλων συνθέσεων που έκτελούσε με άπότομη κυριαρχία. Με τίς μεταγραφές του των μεγαλυτέρων συνθέσεων του Βέμπτε, του Σοπέν και του Λιστ και των άθανάτων σελιδών του Μπάχ που έκτελούσε, θάμπωνε όλους σαν παγκόσμιο πρωταθλητή του πιάνου. Μετά την πρώτη του νεότητα άφοσιώ-

θηκε ολοκληρωτικά στη σύνθεσι, κι έγραψε ένα άριστο όργημα, τον «Δεύτερο Φάουστ», το όποιο της σκηνογραφίας έφιλοτέγχνησ ο Πάνας 'Αραβαντίνας στο Βερολίνο.

'Ο 'Ιγνάτιος Παδερέφσκυ στα 1900 στην άκμή του άνδρισμού του, ήταν ένας παγκόσμια δοξασιμένος βασιλεύς του πιάνου. Το θρυλικό παίξιμό του διαφεύγει κάθε ανατομική άνάγκη, 'Έδινε σε τρία ρεσιτά στο «Κέβραν χούζι» δλόκληρο το έργο του Σοπέν. Κανένας μουσικός δε φανέρωσε ποτέ στον κόσμο με τόση λυρική παραφορά την ίδια την ψυχή του μεγάλου του συμπατριώτη στής έπικής, τίς ειδυλλιακής, και τίς δραματικές της έκδηλώσεις. Το παίξιμό του ήταν ένα περιπαθέσι προσκόνημα στο νά της Σοπενικής ψυχής. 'Υστερα από τριάντα χρόνια ξανάκουσα τον Παδερέφσκυ στο Παρισι σ' ένα ρεσιτάλ μέσα στη όσλα της Μεγάλης 'Οπερας. 'Εξαιρετικό γεγονός που προκάλεσε συναγερμό. 'Ο Παδερέφσκυ έπικουνοσε με την αιωνιότητα. Στο πρόγραμμά του έπαιζε μόνο τίς τέσσερις τελευταίες Σονάτες του Μπετοβέν. Στιγμές άτίμητες έξω από τα όνομα του χρόνου, επάνω από τα όνομα του κόσμου—βήματα μονολογίου της Μπετοβενικής ψυχής.

'Ο 'Έμιλ Ζάουερ ήταν ένας έκθαμβωτικός πιανίστας. Έιχε μίαν άπαράμιλλη εύλυγισία, αϊθήρια ποίηση και χάρη, την εγύμνια και τον έμφυτο άριστοκρατισμό της μεγάλης μουσικής ράτσας. Σύγχρονη του μιά μεγάλη 'Ισπανική καλλιτέχνης, η Γερέζια Καρρένιο, όφραια σαν βασιλισσα του θρόλου, και φλογερή σαν Τζιτάνα, διεκδικούσε από τον Ζάουερ τα σκήπτρα του κράτους του πιάνου. Την Καρρένιο την άκουσαν όλοι με μίαν άσθηματική λαχάρτα. 'Όταν έπαιζε της «Συμφωνικής Σπουδές» του Σούμαν οι άκροαταί της ήταν άδύνατα να μείνουν καθισμένοι. Παρασυρόμενοι όλοι άκάθεκτα από τη φωτιά που τη φλόγιζε δλόκληρο σπώνονταν όρθιοι, συγκριτώντας με κόπο τον ένθουσιασμό τους, που έξασταν στο τέλος σαν βύλλα. 'Η Καρρένιο ήταν ένα μουσικό ήφαιστο. Με το παίξιμό της έκτόξευε μύδρους και φωτιές, και έζυγνε μιά λόβα μουσικό πάθος.

Την ίδια εποχή μεσουρανούσε στη Γερμανία ο 'Ούγκεν ντ' Άλμπέρ, όπερόχος μουσικός έρμηνευτής του Μπετοβέν, και συναρπαστικός βιρτουόζος. Τόν άκουσα να έρμηνεύη δλόκληρο το έργο του Μπετοβέν για πιάνο στο διάστημα ενός χρόνου. 'Από τίς Σονάτες, τόν Ρόντο, τίς διάφορες Παραλλαγές, τίς Μπαγκατέλλες, τίς τριανταδύο Σονάτες, τα πέντε Κοκονέρτα με όρχήστρα, οι έρμηνείες αυτές ήταν μιά όπεροχη ψυχική έξεσρα, και μαζί μιά πολύτιμη διδασκαλία.

'Ενας άλλος μεγάλος Μπετοβιστιοτής ήταν ο Φρειδερίκος Λαμόντ στη Γερμανία και στην 'Αγγλία. Στη Γαλλία τον τιμητικό αυτό τίτλο κέρδισε ο 'Εντουάρ Ρισλέρ, ένας αίσθητός «άκαθηματικός» πιανίστας. 'Ο Ραουλ Πονιό, πολύ ποιητικότερος θα μπορούσε να χαρακτηρισθή ως ένας πρόδρομος του ρομαντικού Κορτώ. Κανένας όμως από τους σημερινούς πιανίστες δεν θα μπορούσε να διεκδικήσει τόν τίτλο του 'βασιλέως του πιάνου» όπως οι μεγάλοι καλλιτέχνη των περασμένων καιρών.

Οι σύγχρονοι μας σολλιστ του πιάνου είναι ένα πλήθος. Πολλοί άπ' αυτούς πέρασαν κατά καιρούς άπ' τής 'Αθήνας. Είναι ο Σνάμπελ, ο 'Εγκον Πέτρι, ο Γκοντόφσκυ, ο Ραχμανίνωφ, ο 'Ιγνάτιος Φρίντμαν, ο Πάχμαν, ο 'Ιτούρμπι, ο 'Αρτουρ Ρουμπινιστάιν, ο Ντογιάνου, ο Κορτώ, ο Χόρβιτσι, ο Ουίνισκι και άλλοι πολύ εύωτεροι, μέσα στους όποιους ξεχωρίζουν ο 'Αμερικανός πιανίστας Τζούλιους Κάτσον, ο Βίλεμ Κέμπφ και η μεγάλη 'Ελληνική πιανίστα Τζιζα Μπαχάουερ.